

Türk Giysi Kültürü ve Türkiye'de Moda Müzeciliğine Bakış

Nihan CANBAKAL ATAĞLU*

ÖZ

Türk giyim kültürü, zengin ve çeşitli yöresel kıyafetler, dokumalar ile zengin bir kültürel miras taşımaktadır. Orta Asya'dan süzülüp gelen sanat ve giyim gelenekleri, Büyük Selçuklulara, Anadolu Selçuklularına ve Osmanlı İmparatorluğuna kadar uzanıp gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan yolculukta, inkılaplar yapılmış, cumhuriyet modaları oluşmuştur. Çalışmada, Türklerin giyim kültürü ve modası üzerinde durulmuştur. Türk giyim tarihine dair ana hatlarıyla yapılan bu okumada, Türk dokuma ve giysilerinin değerine, zenginliğine, Avrupa'da ve dünyanın farklı coğrafyalarında yarattığı etkiye ve modalara, dolayısıyla önemine ve bu öneme istinaden bir kültürel miras olarak moda müzelerinde yer alma gerekliliğine değinilmiştir.

Çalışmada, yazarın 2018-2023 yılları arasında Türkiye'nin farklı kentlerinde etnoğrafya, tarih, kent vb. müzelerinde, kurum ve etkinliklerde düzenlenen, giysi ve moda sergileri, yerinde ziyaretler ile içeriksel ve mekânsal olarak gözlem ve saptama çalışmaları ile izlenmiştir. Literatür taraması ile giysi ve moda sergileri, dokümanları araştırılarak bilgi toplanmış, betimsel araştırma ile çalışma verileri değerlendirilmiş, giysi ve moda sergileri içeriksel ve mekânsal olarak sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak, sergilenmeye değer kültürel miras olan müze nesnesi dokumalar, aksesuarlar ve giysiler, yitirilmeden, yeni müzecilik çerçevesinde, sanal ortamda da içeriğiyle ve bilgi paylaşımıyla etkin olan Türk giyim tarihine ilişkin kronolojinin izleriyle ve sürekliliğiyle okunabilen, zengin müze deneyimi yaşatan, giysi, moda ve tekstil tarihi müzeleri tasarlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Giysi, Moda, Kültürel Miras, Türk Giyim Kültürü, Müze.

Turkish Clothing Culture and a View on Fashion Museology in Turkey

ABSTRACT

Turkish clothing has a rich cultural heritage that is reflected in the variety and wealth of the local textiles and clothing. The Great Seljuks, Anatolian Seljuks, and the Ottoman Empire all adopted Central Asian art and dress customs. Reforms were implemented along the way, and republican trends emerged as Turkey transitioned from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey. The study focuses on the clothing culture and fashion of Turks. The value and wealth of Turkish weaving and clothing, the impact it has had on Europe and other parts of the world, and the fashion, therefore its importance, and the necessity of taking place in fashion museums as a cultural heritage based on this importance are mentioned in this reading, which is made with the outlines of the history of Turkish clothing.

The author's clothing and fashion exhibitions, site visits, contextual and spatial observations, and determinations made between 2018 and 2023 in ethnography, history, city, and related museums, institutions, and events were all included in the study. With the literature review, information was gathered by researching clothing and fashion exhibitions and documents, study data were evaluated with descriptive research, and clothing and fashion exhibitions were classified as contextual and spatial. To provide a rich museum experience within the framework of the new museology, clothing, fashion, and textile history museums should be created, but without sacrificing the museum's objects, textiles, accessories, and clothing, which are cultural heritage worth exhibiting and can be read with the traces and continuity of the chronology of Turkish clothing history, which is also active in the virtual environment through its content and information sharing.

Keywords: Clothing, Fashion, Cultural Heritage, Turkish Clothing Culture, Museum.

1. Giriş

İnsanın temel ihtiyaçlarından biri olan giyim, kültürel, sosyal, politik, hiyerarşik, psikolojik, simgesel anlamlar içerir. Giysiler ve modalar, bir dönemin tarihsel, üslupsal özelliklerini tanımlar, beğenisini görselleştirir. Folklorik ve tarihsel bir öğe olarak dokuma, tekstil, giyim ve giysilerin değişim periyodunu belirleyen ve sosyal, kültürel, ekonomik bir olgu olan modanın önemi fark edilince, 18. ve 19. yüzyılda

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi/Karadeniz Teknik University, nataoglu@ktu.edu.tr

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 16.12.2023-02.04.2024

Citation/Atf: Canbakal Ataoğlu N. (2024). Türk giysi kültürü ve Türkiye'de moda müzeciliğine bakış. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 198-219. <https://doi.org/10.52642/susbed.1405671>

Avrupa'da giysiler, kültürel bir miras olarak müzelerde toplanmaya, korunmaya alınmış, sergilenmeye açılmıştır (Melchoir, 2011). Giysi, moda sergi ve müzeleri; kültürel ve sanatsal mirasın korunması, kültür ve değerlere olan duyarlılığın artması, estetik ve sanatsal değerlerin yüceltilmesi, bir devrin beğenisini yansıtması, toplum yaşamına sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarıyla ayna tutması, araştırma olanakları sunması ve barındırdığı kültürel değerlerle esin kaynağı olması açısından önemlidir (Canbakal Ataoğlu, 2023a). Giysi ve moda sergileri, modayla ve giysi tarihiyle ilgilenenler, moda tasarımcıları, çeşitli meslek insanları için eğitim, araştırma ve arşiv ortamı oluşturmaktadır. Petrov (2019), "Moda, Tarih, Müzeler" kitabında, 18. yüzyılın sonlarından itibaren tarihi kıyafetlerin çeşitli biçim ve mekanlarda sergilendiğini belirtmektedir. "Tarihsel olarak ilk giysi ve moda koleksiyonu oluşturan müzeler; Victoria & Albert Müzesi ve Metropolitan Müzesidir. Dünya çapındaki pek çok müze moda koleksiyonlarına öncülük etmektedir" (Vrencoska, 2015).

Moda sergi ve müzeleri uluslararası alanda dikkat çeken güncel bir konudur. Literatürde moda sergi ve müzelerine dair çokça çalışma yer almaktadır. Melchoir (2011), Clark ve Haye (2014), Steele (2008), Vanska ve Clark (2018), moda sergileri üzerine yayınlarıyla moda sergilerine görünürlük kazandırmış ve moda sergilerinin önemini fark ettirmiştir. Türkiye'de yer alan moda sergi ve müzelerine dair yayınların literatürde eksikliği hissedilmektedir (Canbakal Ataoğlu, 2023b).

Türkiye'de ise Orta Asya'dan köklerini alan, zengin Anadolu ve Osmanlı Coğrafyasının kültürel mirası olan dokuma, giysi ve aksesuarlarını, Cumhuriyet modalarını, çağdaş moda tasarımcılarının tasarımlarını sergileyen, kapsamlı çağdaş bir moda müzesinden henüz bahsetmek mümkün değildir. Osmanlı ve Anadolu coğrafyasında var olan güçlü giyim, dokuma ve aksesuar kültürünün müzelerde görünürlük kazanması ve folklorik bir öge, kültürel bir miras olarak korunması gelecek nesillere aktarılması, bir tekstil ülkesi olarak Türkiye'nin çağdaş moda hareketi içerisindeki yerinin dünyaya tanıtılması için moda müzeleri aracılığıyla giysiler korunmalı ve sergilenerek farkındalık oluşmalıdır.

Tezcan'ın (1983) ve Türkoğlu'nun (2002) ifade ettiği, yazarın etnografya, tarih, kent vb. çeşitli içeriklerde müzelerle yaptığı ziyaretlerde tespit ettiği üzere, geleneksel ve folklorik giysiler etnografya müzelerinde dağınık olarak yer almaktadır. Cumhuriyet dönemi modası ve çağdaş moda ise henüz kalıcı sergilerle müzelerde vitrine çıkamamıştır. Bütün bu farklı müzelerde yer alan giysilerin, tarihsel dönemlerinin zenginliğini aktaran, parçalı bilgi aktarımını birleştiren, geçmişten günümüze bağ kurarak, folklorik giysi ve yerel dokuma rotalarının izini süren, kronolojilerle sunarak giysi ve moda tarihi bilgisini aktarılabilen, bütüncül bir yaklaşımla Türk giysi ve moda kültürünü sergileyen bir moda müzesine ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda çalışmada, ana hatlarıyla, üç kıtaya yayılan geniş coğrafyada farklı kültürlerin zenginliğiyle beslenen, Orta Asya'dan Anadolu'ya, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan Türk giyim kültürünün sürekliliğine ve yarattığı modaların etkisine değinilmiştir. Türkiye'de çeşitli müze ve kurumlarda dağınık olarak yer alan giysi ve moda sergileri literatür taramaları ve yazarın yerinde gözlem ve tespit çalışmalarıyla yaptığı alan çalışması doğrultusunda mekânsal ve içeriksel olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Bu eksende çalışma, literatür taraması ve yerinde gözlem olmak üzere iki temel yaklaşım üzerine kurgulanmıştır. İlk aşamada, literatür taraması ile ana hatlarıyla, Türk giyim kültürünün sürekliliğine ve yarattığı modaların etkisine değinilmiştir. üç kıtaya yayılan geniş coğrafyada farklı kültürlerin zenginliğiyle beslenen, Atasoy ve Tezcan'ın tespit ettiği üzere Avrupa modasını etkileyen Türk giyim kültürünün etkisini tanımlamak, giyim kültürünün sürekliliğini göstermek için Orta Asya'da, Selçuklular'da, Osmanlılar'da ve Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde giyim kültürü özetlenmiştir.

İkinci aşamada güncel literatürde dikkat çeken giysi-moda sergileri ile örnek olay incelemesi yapılmıştır. Yazarın, yerinde ziyaretler ile deneyimlediği giysi-sergi müzeleri üzerinden gözlemleri ile edinilen veriler, çalışmanın özgün yanını oluşturmakta, günümüz ulusal giysi-moda sergi ve müzeleri içeriksel ve mekânsal olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada, toplum yaşamına sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarıyla ayna tutan Türk giysi, dokuma ve moda tarihini, kültürel bir miras ve zenginlik olarak odak noktasına alan yeni müzecilik çerçevesinde tasarlanmış moda müzelerinin önemine ve gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Literatür bilgisi ve elde edilen

veriler sonucunda, bütüncül bir yaklaşımla Türk giysi ve moda kültürünü sergileyecek bir moda müzesinin gerekliliği sonucuna varılmıştır.

2. Yöntem

Bir kültürel miras olarak, Türk giysi kültürü ve modasının önemine ve bu öneme istinaden bir moda müzesinin gerekliliğine odaklanan bu çalışmada, Türk giysi kültürünün, dokumalarının ve modasının özgünlüğü ve niteliği üzerinde durulmuş, yapılan literatür çalışmasıyla Türk giyim tarihi dönemsel olarak kısaca betimlenmiş ve bu dönemlerle kültürel sürekliliğin ve bağların izleri tespit edilmiştir. Yazarın, Tezcan'ın (1983) ve Türkoğlu'nun (2002), tespit ettiği üzere giysi ve moda sergileri, Türkiye'de çeşitli müze ve kurumlarda dağınık olarak yer almakta, Türk giysi ve moda kültürünün sürekliliğinin kronolojik olarak takip edildiği, yarattığı modaların etkisinin ve öneminin fark edildiği, tarihsel bütünlük algısı müzelerde oluşmamaktadır. Bu sorun alanı üzerine yazar, literatürde önemine işaret edilen müzelerin giysi koleksiyonlarının içeriklerini ve önemini tanımlamış; yerinde gözlem ve saptama çalışması yapmak üzere ziyaret ettiği müzeler üzerinden tespitlerini aktarmıştır.

Çalışmada, yazarın 2018-2023 yılları arasında Türkiye'nin farklı kentlerinde¹ etnoğrafya, tarih, kent vb. müzelerinde, kurum ve etkinliklerde düzenlenen, giysi ve moda sergileri, yerinde ziyaretler ile içeriksel ve mekânsal olarak gözlem ve saptama çalışmaları ile izlenmiş, güncel literatür ile giysi ve moda müzeleri, dokümanları araştırılarak bilgi toplanmıştır.

Veri toplama tekniği olarak yerinde gözlem ve saptama çalışmaları ile müze ziyaretleri yapılmış, literatür taramasıyla basılı kaynaklar, internette yer alan çeşitli dokümanlar ve sergi katalogları incelenmiştir. Elde edilen verilerle, giysi ve moda içerikli sergiler ve müzelerle betimsel araştırma yapılmış, giysi ve moda sergileri sınıflandırılmıştır.

“Betimsel araştırmalar var olan durumu ortaya koymayı, diğer bir deyişle betimlemeyi hedeflemektedir. Bir anlamda var olan durumu resmetmeyi amaçlarlar. Bu bakımdan şimdi ve geçmişten gelen durumun tam olarak ne olduğunu ortaya koyarlar” (Akdoğan, 2016).

Türk giyim tarihi dönemsel olarak kısaca betimlenmiş ve bu dönemlerle kültürel sürekliliğin ve bağların izleri tespit edilmiştir. Yapılan alan çalışmasında giysi ve moda sergileri içeriksel ve mekânsal olarak betimlenmiş, Türk giyim kültürünün bütüncül bir şekilde okunabildiği sergilerin eksikliğine dikkat çekilmiştir.

3. Türk Kültüründe Anadolu ve Osmanlı Coğrafyasında Giysi ve Moda

Köklü bir geçmişe dayanan Türk giyim, moda ve tekstilinin tarihine, diğer kültürler içindeki yerini ve önemini anlamak ve etkinliğini değerlendirmek için kısaca değinmekte fayda vardır. Orta Asya Türk giyim, dokuma ve tekstilinin temelleriyle, Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları, göçlerle Anadolu'yu yurt edinen Türkler, geniş imparatorluk sınırları içinde Osmanlılar, birçok farklı kültürün etkileşimiyle zengin bir aksesuar, giyim ve tekstil geçmişi oluşturmuşlardır. Bu mirası devralan Cumhuriyet dönemi Türkiye'si, inkılaplar ve üretim dinamiğiyle yeni cumhuriyet modaları ile çağdaş Avrupa modasının izinde yer almıştır. Aşağıda Türk giyim kültürüne ve önemine, Orta Asya'da Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine ana hatlarıyla değinilmiştir.

3.1. Orta Asya'da Türkler'de Giyim Kültürü

Orta Asya'da Türk giyimi ile bilgiler, yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalar sonucu ortaya çıkarılmış (Ertürk, 2018), yapılan kazılarda bulunan kurganlarda zengin tekstil işleri bulunmuştur (Aslanapa, 1984). Aslanapa (1984), Türk sanatının bütünlüğü ve devamlılığının ülke farklarını aşan bir kuvvetle kendini belli ettiğini ifade etmektedir:

“Orta Asya'da Hunlardan, Göktürklerden süzülüp gelen ve Uygurlarda toplanan sanat gelenekleri, Karahanlılar ve Gaznelilerden, Büyük Selçuklulara, Atabeklere, sonra Anadolu Selçuklularıyla Anadolu'da kurulan diğer Türk devletlerine kadar uzanıp gelmiştir. Bu gelenekler, Anadolu beyliklerinde ve Osmanlılarda devam ederek Orta Asya'ya kadar kurulmuş bütün Türk devletlerini bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlamaktadır.”

¹ İstanbul, Ankara, Bursa, Trabzon, Erzurum, Konya, Mardin, Urfa, Diyarbakır, Samsun, Giresun, Eskişehir, Muğla, Rize, Edirne, Denizli, Kastamonu başlıca kentler olmak üzere ziyaret edilmiştir.

Bu sanat geleneğinin sürekliliğinde olduğu gibi, Türklerin giysi biçimlenmesinde temel hatlarıyla gelenekler devam etmiştir (Gürtuna, 1997) (Ertürk, 2018). Türklerin genel kıyafetleri doğrultusunda, bu dönem içerisinde de kadın kıyafetlerinin, erkek kıyafetlerinden fazla farklı olmadığı gözlenmektedir (Ertürk, 2018). (Görsel 1)

Görsel 1. 1970 Yılında Kazakistan'da Esik Höyüğünden Çıkan Altın Elbiseli Adam (URL-1, 2021)

3.2. Selçuklular'da Giyim Kültürü

“Selçuklular ve diğer Türk boylarının kendilerine has kıyafetleri vardır ve kıyafetlerine has özelliklerin çoğu eski Türk geleneklerine bağlanmaktadır” (Atasoy, 1971). “Göktürklerin giysi biçimleriyle büyük benzerlikler gösteren Selçuklular, Orta Asya Türk giyimi geleneğini Anadolu'ya taşımışlardır (Guliyeva & Meydan, 2020). Minyatürlerde ve çinilerde görülen Selçuklulara ait giyim özelliklerine bakıldığında, çok sayıda değişik giyim ve başlık özellikleri kullanmış oldukları söylenebilir. Genellikle kadın ve erkek giysileri aynı özellikleri göstermiştir. Kaftan, Selçuklularda Türk özelliği taşıyan en önemli üst giyimlerden biridir (Ertürk, 2018). (Görsel 2)

Görsel 2. Varka ile Gülşah Mesnevisi Minyatürlerinde Selçuklu Giysileri (URL-2, 2021)

Selçuklu kıyafetlerinin en önemli özelliğini, çok gelişmiş olan dokumacılık sanatının ürünü olan kumaşlar oluşturur. Bu dönemde dokunan ipeklî kumaşların ünü, bütün dünyaya yayılmıştır (Arseven, 1983). 14.yüzyıl başında İbn Battuta, Anadolu coğrafyasında, çok dayanıklı ve kaliteli pamuklu kumaşların bulunduğunu yazmıştır (Deniz, 2002). Selçukluların geleneğini devralan Anadolu Selçukluları, bu mirası devam ettirmiştir (Ertürk, 2018). İbn Bibi, sultan çeyizlerini anlatırken, şahane mücevherlerden, paha biçilmez kıymetli elbiselerden bahsetmektedir (Kuban, 2002). Selçuklular ve Anadolu Selçukluları nakledilen olaylardan ve buluntulardan izlendiği üzere nitelikli aksesuar, dokuma ve zengin bir giyim kültürü ile varlık göstermiş, aynı zamanda statüsel bir araç olarak giysileri kullanmışlardır.

3.3. Osmanlılar'da Giyim Kültürü

Osmanlılar, geniş sınırları içinde değişik giyim tarzlarının oluşturduğu zengin bir giyim dünyası içinde yaşamışlardır (Küçükerman, 1996). Osmanlı giyim geleneği, Orta Asya giyim kültürünün devamı niteliğindedir (Görünür, 2010).

Orta Asya'daki Türk giyim özellikleri ele alındığında başlıca giysilerin şalvar, çakşır, entari, üçetek, çizme gibi giysiler olduğu söylenebilir. Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bu giysiler önemini korumuş, taşıdıkları özelliklerden bazıları korunarak ve gelişerek kültürel bir miras olarak değer bulmuştur (Gürtuna, 1997) (Ertürk, 2018). Görsel 3'te görüldüğü üzere, Türklerde giyim en belirgin özelliklerinden biri kadın, erkek ve çocuk giysilerinin aynı özellikleri göstermesidir. Ölçüleri dışında kumaş ve kesimlerinde fark yoktur, aynı modeldedir ve sahip olduğu formları yüzyıllar boyunca korumuştur (Gürtuna, 1997) (Koç & Koca, 2009) (Tezcan H. , 2012) (Ertürk, 2018). Sosyal statülerine bağlı olarak, giysilerde kullanılan kumaşların kalitesi, görünüşleri farklılaşmış, model özellikleri değişmemiştir (Tezcan H. , 2012) (Gürtuna, 1997) (Bilgen, 1999).

Görsel 3. Nigari'nin Minyatüründe Sultan Selim'in Kaftanı; Levni'nin Minyatüründe Şehzade Giysileri (URL-3, 2021) (URL-4, 2021)

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türklerde de şehirlerde ve saraylarda kullanılan giysiler ile geleneksel yaşamda kullanılan giysiler arasında farklar olmuştur (Gürtuna, 1997) (Koç & Koca, 2009). Ana hatlardaki geleneksel çizgisini koruyan Osmanlı dönemi giysileri görsel bir iletişim dili olarak etkinlik göstermiş, dokumaları ve giysileri beğeni kazanmış, dokumalar ve giysiler statü belirlemiş ve moda nesnesi olarak talep görmüş 17. ve 18. yüzyılda iki yüzyıl boyunca etkinlik gösteren Turqueri modasını yaratmıştır (Germaner & İnankur, 2008). 19. yüzyılda Tanzimatla gelen değişiklikler, Meşrutiyet ve endüstri devrimi ile kadın ve erkek giyimi, batılı giyim kuşamının etkilerine ve Avrupa modasına açılmıştır Görünür (2010).

3.4. Türk dokumaları, giysileri ve Turqueri modası

Anadolu, tarih boyunca çok zengin bir giysi ve tekstil geçmişine sahiptir². Anadolu, kumaş üretiminde ve bu kumaşların hammadde kaynakları konusunda da zengin doğal kaynaklara sahip olmuştur (Türkoğlu, 2002) (Küçükerman, 1996). Ertürk (2018), Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin, zengin giysi ve dokuma mirasını da taşıyarak Anadolu topraklarında var olan dokuma kültürü ile yeni bir sentez yarattığını, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, dokumacılığın çeşitlerinin, süslemeleri, renkleri, kalitesi gibi özellikleriyle dünyada, özellikle Avrupa'da büyük beğeni kazandığını, bu kumaşlardan üretilen giysilerin de bu beğeniden pay aldığı ifade etmektedir. "Osmanlı devletinin genişleyen imparatorluk sınırları içinde kumaş üretimi kısa sürede önemli seviyeye gelmiş, Selçuklu dokumacılığının ileri tekniği ile o devirde belli merkezlerde dokunan kumaşlar, Osmanlı dokumacılık sanatının temellerini oluşturmuştur" (Aslanapa, 1993). Dokuma sanatı³, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, iktisadi, sosyal ve ticari hayatında çok önemli bir yer almıştır (Yardımcı, 2016) (Atasoy, 2004). Atasoy (2004, Osmanlı kumaşlarının etkisini aşağıda ifade etmiştir:

² Yapılan araştırmalar günümüzden yaklaşık 9000 yıl önce Anadolu insanının dokumayı bildiğini göstermektedir (Türkoğlu, 2002). Çatalhöyük'ün dokuma tezgâhını kullanan en eski yerleşme olduğu söylenebilir (Kuban D. , 1994).

³ İmparatorluğun başkenti Bursa sarayından itibaren bir saray nakkaşhanesi ve sarayda çalışan sanatkarlar topluluğu yer almaktadır. Nakkaş adı verilen sanatkarlar, desen üretmekte bu desenler dokumacılar verilmekte, hassa dokumacıları padişah ve hanedan üyeleri için kumaş üretmektedir. Kumaşların üretim kalitesi sıkı kontrollerle denetlenmektedir, böylece Osmanlı dokumacılığı güzel kalitesini muhafaza edebilmiştir (Tezcan H. , 2018).

Kimliğini ilk bakışta ortaya koyan Osmanlı kumaşları, Osmanlı saray ve toplumunda törenlerin vazgeçilmez elamanıdır. Osmanlı sarayında kumaş, başta padişahın kıyafetinde olmak üzere ayrıntı sayılabilecek her konuda büyük rol oynamış, eşsiz bir koleksiyon oluşmuştur. Bunlardan başka ticaret, hediye ve ganimet yoluyla Osmanlı sanatının çok güzel örnekleri dünyanın dört bir yanına dağılmış, bir kısmı kilise ve manastırlara verilmiş ve dini elbise halinde saklanarak günümüze kadar gelmeyi başarmışlardır. Osmanlı ipek kumaşlarının Rus sarayı ve Ortodoks kilisesi en iyi müşterisi olmuşlardır. Bugün Osmanlı ipekli kumaşlarının güçlü desenli güzel örnekleri, Kremlin, Hermitage ve en önemli Rus Ortodoks kilisesi merkezi Zagorsk'da ve diğer Avrupa ülkelerindeki Ortodoks kilise ve manastırlarında bulunmaktadır.

Ayrıca diplomatik hediye olarak kumaşlar verilmiştir (Atasoy ve diğerleri, 2001). Yükseliş devrinde Türk kumaşları⁴ ⁵ bütün Avrupa'da tanınmış, İsveç'e kadar yayılmıştır (Aslanapa, 1993). Türk kumaşlarına gösterilen ilgi böyleyken, Avrupa'da, 17. yüzyılda Turqueri akımı ile Türk kıyafetleri giymek ve bu kıyafetlerle portre yaptırmak moda olmuştur.

“Doğulu kadının giysileri, yaşam tarzı, Batılıların çok ilgisini çekmiş ve Avrupalı ressamlar doğulu kadınlar gibi giyinip poz veren Avrupalı kadınların portrelerini yapmışlar. Batıda Turquerie⁶ denilen bu moda iki yüz yıl kadar sürmüştür” (Tezcan H. , 2018). “Bu dönemde elçi törenleriyle ilgili çok sayıda resim yapılmıştır. Ayrıca elçi eşleri şık, kullanışlı ve rahat buldukları doğulu giysileriyle poz verip resimlerini yaptırmışlardır” (Germaner & İnankur, 2008). İstanbul'da görevli bulunan İngiltere elçisinin eşi Lady Montagu, Osmanlı giysilerini beğenmiş, bu çok beğendiği kıyafetlerden kendisine diktirmiş, portresini yaptırmıştır. Onun mektupları ve portresi Avrupa'da Osmanlı kadın modasının tanınmasında ve yayılmasında etkili olmuştur. Avrupa'da elit ailelerin kadınlarının Doğulu kadın kıyafetleri giyerek resim⁷ yaptırmaları moda olmuştur (Tezcan H. , 2012). “Montagu, Osmanlı kadınlarının kat kat ve uyumlu olarak giydiği elbiselerin çeşitliliği ve farklılığını betimlerken kumaşlarının kalitesi, inceliği ve zengin işlemlerini, resmedercesine canlı ve oldukça detaylı bir şekilde tasvir etmiştir” (Gündüz, 2019). Bu resimlerdeki giysi betimlemeleri ve detayları Türk giyim kültürüne dair önemli bilgiler vermektedir. “Önceleri bireysel düzeyde giyilen Türk kıyafetleri zamanla yönetici ve hanedanların saray eğlencelerinde yaygın giyilen bir unsur haline gelmiştir. Türk modası maskeli baloların ve karnaval şenliklerinin bir özelliğine dönüşmüştür” (Haydn, 2015). (Görsel 4)

Görsel 4. Lady Montagu, Jean-Baptiste Vanmour, Yaklaşık 1717; Fransız Büyükelçisi Vergennes Kontu ve Kontesi, Antoine De Favray, 1766-1768, Pera Müzesi (URL-5, 2021)

⁴ “Avrupa’da üretimsel anlamda Türk kumaşlarına ilgi gösterilmiştir. Erken modern çağın Avrupa ülkeleri, Bursa’da ve Yakınoğru’nun diğer kentlerinde üretilen şatafatlı damaskoları ve kadifeleri hem seküler kıyafetlerde hem de kilise cüppelerinde kullanılmaktaydı. Bu kumaşların gördükleri rağbet üzerine Venedik, Floransa ve Lucca’daki dokumacılar üretimi taklit edip Avrupa pazarına yönelmiştir. Cenova ve Venedik 16. yüzyılda Osmanlı pazarında da revaç bulan Türk tarzı kadife ve brokarın başlıca dokuma merkezleri haline gelmiştir (Haydn, 2015).

⁵ Kremlin Müzesi silah sarayında rahipler için hazırlanmış eski Türk kumaşından 7 adet ağır kemha görülmektedir. Moskova metropolitleri 17. yüzyılda merasimlerde Türk kumaşından gösterişli kaftanlar giymişlerdir (Aslanapa, 1993).

⁶ Turqueri Osmanlı Türk dünyasında çeşitli sanat biçimlerinde ortaya çıkan Avrupa bakışını tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Haydn, 2015). Turqueri, İstanbul ve saray kaynaklı bir modadır. Bu moda, müzik, küçük el sanatları, mimari bezeme ve kıyafet alanında Avrupa’da önemli izler bırakmıştır (Germaner & İnankur, 2008).

⁷ Madame de Pompadour ve diğer pekçok örneklerin yanında Madame du Barry, Vergennes Kontu ve Kontesi dönemin ünlü ressamlarına Türk giysili portrelerini sipariş etmişlerdir (Fischel & Baggaley, 2013)(Renda, 2004).

3.5. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si Giyim Kültürü

Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılda batılılaşma hareketleri ile Avrupa modası ile tanışmaya başlamış, Türk giyim kültürü modern yaşama uyum sağlamak için inkılaplarla düzenlenmiştir. “1925’ten 1934’lere kadar süren toplumsal alandaki düzenlemelerle, erkekler için şapka giyilmesi, din adamlarının kıyafetlerinin düzenlenmesi kanunla belirlenirken kadınların çağdaş kıyafet giymeleri teşvik edilmiştir. Atatürk gerçekleştirdiği inkılaplara bizzat kendisi öncülük etmiş, şık kıyafetleri ile topluma örnek olmuştur. Kıyafetleri ölümünden sonra Anıtkabir’deki müzeye kaldırılmıştır” (Arıç, 2006). “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet dönemine uzanan yolculukta sanayileşmenin geliştirilmesi için çok yönlü destekler sağlanmış, kıyafet değişiklikleri yapılmış ve bu yöndeki yatırımlara devlet öncülük yapmıştır” (Küçükerman, 1996). Cumhuriyet kadınının yetişmesinde, enstitüler, çeşitli biçki dikiş kursları ile önemli bir görev üstlenmiş, batılı giyim tarzını yaygınlaştırmış, buldukları kentlerin moda merkezi olmuşlardır” (Ormanlar, 1999). Burada geniş kitlelere hitap etmesi ve tüm ülkedeki etkinliği bakımından Sümerbank örnek verilmektedir. “Türkiye tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Sümerbank, 1930’lu yıllardan itibaren 70 yıl boyunca giyim kültürünü yönlendiren bir kurum olarak” (Bulgun, 2015), “Türk tekstil baskıcılık ve moda tarihine ilişkin önemli ipuçları vermekte, kumaşları ve özgün desenleri ile ulusal bir tekstil desen üslubu ve moda yaratmaktadır” (TUDİTA, 2018). Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’nin giyim kültürünün ana hatlarını inkılaplar belirlemiş, Sümerbank gibi güçlü üretim kurumları ülke genelinde yaygınlık gösteren bir desen üslubu ve modası yaratmıştır. Üstüner’in (2018), ifade ettiği gibi dokumacılığın köklü izlerini taşıyan Anadolu toprakları, bugün de dünya tekstil endüstrisinde önemli bir noktadır. Bir tekstil ülkesi olarak etkinlik gösteren Türkiye güçlü dokuma kültürü ile Dünya tekstil endüstrisinde söz sahibi olmuş, çağdaş moda tasarımcıları uluslararası alanda ses getirmiştir.

Görsel 5. Atatürk Önderliğinde Çağdaş Giyim (Cengiz Kahraman arşivi, (Baydar & Özkan, 1999))

4. Giysi-Dokuma ve Moda Sergilerinin Yer Aldığı Başlıca Müzelerden Örnekler

Üç kıtaya yayılan geniş coğrafyada farklı kültürlerin zenginliğiyle beslenen, Orta Asya’dan Anadolu’ya, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Türkiye’sine uzanan Türk giyim kültürünün müzelerde yer alması kültürel miras olarak giyim kültürünün korunması ve sergilenmesi için önemlidir. “Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk müze, 1846 yılında Tophane-i Amire Müşiri Ahmed Fethi Paşa tarafından Aya İrini Kilisesinde kurulmuştur” (Önder, 1999). Antik eserlerin sayıca giderek artması sonucunda müzeyi iki bölüm halinde düzenlemek gerekmiş, “Elbise-i Atika” koleksiyonu oluşturulmuştur. Yeniçeri Müzesi adı da verilen Damat İbrahim Paşa Sarayında eski Osmanlı kıyafetlerinin sergilendiği bir koleksiyon yer almıştır (Gerçek, 1999). Sergilenen yüz kırk mankenin her biri yeniçeri ordusundaki belli bir rütbenin, Osmanlı sarayındaki bir görevlinin ya da eski bir zanaatkarın giysilerini taşımaktadır (Shaw, 2015). Daha sonra müze taşınmaları sırasında mankenler kırılıp bozulmuş, kıyafetler uygun koşullarda saklanmadığı için rutubetten zarar görmüş koleksiyon harap olmuştur (Gerçek, 1999). Ayrıca, uluslararası sergilere giysiler, sergi malzemesi olarak yollanmış, giysi albümleri hazırlanmış, sergilerdeki sunumlar ve koleksiyon ödül

almıştır. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde Atatürk, Türk kültürüne verdiği önemi dile getirmiş, müzeler kapsamında giyim eşyaları toplanmış, etnoğrafya müzelerinde sergilenmiştir. (Görsel 6)

Görsel 6. Yeniçeri Müzesinde Giysi Sergisi (URL-6, 2021)

Günümüzde, geleneksel ve folklorik giysiler, ifade edildiği üzere, etnoğrafya müzelerinde dağınık olarak yer almaktadır. Genel olarak giyim tarihi, toplumlarda, saray giyimi ve halk giyimi olarak sınıflanmaktadır. “Saray giyimi örnekleri, hanedan mensuplarının giyim eşyaları saklanmış olduğundan, Topkapı Sarayında eşsiz bir koleksiyon oluşturmuştur” (Atasoy, 2004). “Osmanlı saray dokuma örnekleri ve giysileri, İstanbul’da Topkapı Sarayı Müzesinde, Anadolu halk dokumaları ise başta İstanbul’daki Türk ve İslam Eserleri Müzesi ve Ankara’da Etnoğrafya Müzesi olmak üzere, kamu ve özel müzelerde sergilenmektedir” (Uğurlu, 2021). Diğer etnoğrafya müzelerinden farklı olarak Sadberk Hanım Müzesi, 19. yüzyıl Avrupa modasıyla eş zamanlılık içermekte, kronolojik olarak izlenebilen zengin bir koleksiyon barındırmaktadır. “Sadberk Hanım Müzesi, geleneksel elişleri, dokumalar, takılar, aksesuarlar gibi etnoğrafik eserler ve 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı dönemi kadın kıyafetleri konusunda zengin bir birikim içermektedir” (Görünür, 2010). Çağdaş moda sergileri ise süreli sergiler olarak çeşitli müze ve kurumlarda sergilenmektedir. Bu tespitlere dayanarak Türkiye’de yer alan giysi-dokuma ve moda sergileri içeriksel ve mekânsal olarak aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4.1. Topkapı Sarayı Müzesinde Giysi Koleksiyonu

Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan padişahların iç ve dış giysileri ve onların ailelerine ait kıyafetler, vefatlarından sonra kime ait olduğu belirtilerek bohça içinde hazineye aktarıldığı için günümüze kadar ulaşabilmiştir (Altay, 1979) (Atasoy, 2004) (Şimşirgil, 2005) (Görünür, 2010). “Üzerlerinde tarihini gösteren etiketler ile bu bohçalar içinde Türk kumaş ve kadifelerinin çok kıymetli bir koleksiyonu bir araya toplanmış bulunmaktadır. Topkapı Sarayında bulunan bu koleksiyon, dünyanın en zengin Türk kumaş kadifeleri koleksiyonudur” (Aslanapa, 1993). “2500 parçaya yaklaşan koleksiyonun çoğunu saray için özel dokutturulan en ağır ve en güzel kumaşlarla kadifelerden yapılmış, hilat, kaftan ve şalvarlar oluşturmaktadır” (Altay, 1979). Topkapı Sarayı Müzesindeki giysi koleksiyonu, saraydaki giyim kültürünü aktarmakta, ayrıca Osmanlı dokumalarına dair tarihsel belgeler olarak önem kazanmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesinden ödünç alınan kaftanlar ve tekstil örnekleri yurt dışında müzelerde sergilenmekte⁸ ve yoğun ilgi görmektedir (Bozkuş, 2011).

Topkapı Sarayı Müzesi, bir saray müze olarak imparatorluğun gücünü barındıran, tarihsel olayları hikâyelenen etkileyici mekanlara sahiptir. Saraydaki zengin giyim kültürü, yaşanmışlığı olan tarihsel mekanlarda, kendi tarihsel bağlamıyla sergilenerek bütünleşmektedir. Saray müzenin mekânsal bağlamı, giysi koleksiyonun tarihselliğini etkinleştirmektedir. Topkapı Sarayı Müzesinin bütün ihtişamıyla aksesuar, dokuma ve giysi koleksiyonu, yenilenen galeri, vitrin, aydınlatma tasarımları ve mekân grafikleriyle, kronolojik dönemlerle ve vitrin içi sunumlarla, etiketlerle, bilgilendirme grafikleriyle ve sesli bilgilendirmeye izlenebilmektedir. İyi tasarlanmış bir sergileme birimi, aydınlatma ve bilgilendirme

⁸ Topkapı Sarayından Kaftanlar ve Stil ve Statü: Osmanlı Türkiye’sinden Saray Giysileri Sergisi, ABD, vd. yurt dışı sergiler

grafikleriyle güçlü bir kimlik oluşturarak mekân atmosferini karakterize etmektedir. Topkapı Sarayı Müzesinin Sefirli Koğuşunda yer alan giysi koleksiyonu teşhirleri, görsellik ve bilgi aktarımıyla koleksiyonu destekleyen ek materyaller olan vitrin içi ve mekânsal bilgilendirme grafikleri ile düzenlenmiştir. Sergi, 2023 yılında yenilenen vitrin düzenlemeleri, aydınlatma tasarımları ile nesnenin ifade gücünü etkinleştirirken, görseller ve bilgilendirme grafikleri ilgi çekmekte, giysilerin tarihsel bağlamını canlandırmakta ve serginin öğretici yönünü arttırmaktadır. (Görsel 7)

Görsel 7. Topkapı Sarayı Müzesi Giysi Koleksiyonu (Kişisel arşiv, 2023)

4.2. Sadberk Hanım Müzesi Giysi Koleksiyonu

1980 yılında Türkiye'nin ilk özel müzesi olarak kurulan Sadberk Hanım Müzesi giysi koleksiyonunu, Görünür (2010), aşağıda tanımlamaktadır:

Osmanlı Dönemi giyiminin 18. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasındaki örnekleri yer almakta olup, eserlerin çoğu 19. yüzyıla aittir. Çoğu kadın kıyafetlerinden oluşan, oldukça zengin ve iyi korunmuş bir koleksiyondur. 19. yüzyıl Osmanlı giyim kuşamında dönüşümün yaşandığı ve çok çeşitli giysinin bir arada kullanıldığı bir dönem olmuştur. Koleksiyondaki 19. yüzyıl Osmanlı kadın giysileri yüzyılın başından sonuna kadar bu dönemde giyilen bemen her örneği kapsamakta, 19. yüzyıl Osmanlı entarisinin kronolojisini iyi anlatmaktadır.

Koleksiyonda 16-20. yüzyıl Osmanlı dönemi işlemleri, ayakkabılar, nalınlar, çantalar, şapkalar, yelpazeler gibi tamamlayıcı aksesuarlar da yer almaktadır. Müze koleksiyonunda ayrıca tematik sergi olarak hazırlanan pabuç sergisi yer almaktadır. Sadberk Hanım Müzesi süreli moda sergilerine de yer vermektedir⁹. Sadberk Hanım Müzesi, giysi koleksiyonunun kronolojik dönemlerle takip edilebilmesi, içerik zenginliği, bir moda müzeciliği ve yeni müzecilik çerçevesinde etkinlikleri, basılı kaynaklarla bilgilendirme ve düzenlediği farklı temalarda moda ve giysi sergileriyle diğer etnoğrafya müzelerinden ayrılmaktadır.

Müzedeki giysiler kronolojik dönemlerle, etiketlerle bilgilendirme metinleriyle, teşhirlerin bir kısmında ise geleneksel dokumalar, aksesuarlar ve giysiler canlandırma tekniği ile sergilenmektedir. Canlandırma tekniği ile çeşitli dokumalar, elişleri, aksesuarlar ve giysiler farklı temalarda dramatize edilerek kendi tarihsel bağlamlarıyla sergilenmekte, dikkat çekmektedir. Müze giysi ve aksesuar koleksiyonunu tanımlayan katalog kitaplar, müze yönetimi tarafından basılmış, müzenin web sitesinde giysi, dokuma ve aksesuar içeriklerine dair envanter bilgisi verilmiştir. Vitrin içi mankenlerle, etiketlerle bilgilendirmeyle sunulan koleksiyona giysilerin dönemlerini görselleştiren çeşitli kaynaklardan görsel grafiklerin eşlik etmesi, koleksiyonun öğretici yönünü arttırmakta fayda sağlayacaktır, bu anlamda teşhirlerde sunulan nesnenin önüne geçmeyen görsel iyileştirmeler, koleksiyona yönelik ilgiyi ve bilgiyi daha etkin hale getirebilir. (Görsel 8)

⁹ 2008 yılında açılan, "Sarayın Terzisi Sergisi" Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki sosyal yaşama ışık tutması, bu dönemin İstanbullu elit beylerinin modasını ve son dönem Avrupa erkek modasını yansıtmaları açısından önemlidir (URL-7, 2022).

Görsel 8. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonunda Giysi Teşhirleri (URL-8, 2021) (URL-9, 2021) (URL-10, 2021)

4.3. Etnoğrafya, Arkeoloji, Tarih, Kent, Belediye, Üniversite, Endüstri Müzeleri ve Yaşayan Müzelerde Giysi Sergileri

Osmanlı coğrafyasının ve Anadolu'nun renkli kültürel geçmişinin sergilendiği etnoğrafya, tarih, kent¹⁰, endüstri¹¹ ve üniversite müzeleri¹², yaşayan müzeler¹³, özel şahıs müzeleri¹⁴ halk kültürünün somut nesnesi olan giysi, aksesuar ve dokuma sergilerini içermektedir. Türkiye, köklü geçmişi ve farklı kültürel kimlikler içermesi dolayısıyla zengin etnografik eserlere ve içeriğinde giysi, dokuma, aksesuar koleksiyonu içeren

¹⁰ Kent müzeleri, Bursa Kent Müzesi ve diğer pek çok kent müzesi örneğinde olduğu gibi, kent tarihi boyunca, özgün değeri olan yerel kıyafetlere, aksesuarlara, dokumalara sahip çıkmakta ve sergilemektedir. Yerel dokumaların nasıl işlendiğine, üretildiğine dair canlandırmalar, belgeler, görsel sunumlar sergilere eklenmektedir. Bu müzelerdeki giysi ve aksesuarlar kent yaşamına, sosyal yaşama döneme ışık tutmaktadır. Bursa Kent Müzesi, "Bursalı mısın Kadifeli Gelin Düünden Bugüne Bursa'da Gelin" sergisi ile Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi ile cumhuriyetin ilk yıllarında giyilen 45 gelinliği sergilemiş, serginin katalog kitabı basılmıştır.

¹¹ Cumhuriyet mirasının sembol işletmelerinden ve tekstil endüstrisinin önemli simgelerinden Merinos Yünlü Müessesesi, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi olarak Bursa'da açılmıştır. Müzede, ham yün elyaftan yünlü dokumalara üretim süreci sergilenmekte ve Bursa ipekçiliğinin geçmişine ayna tutulmaktadır (URL-11, 2021).

¹² Eğitim ve araştırma misyonlarıyla koleksiyon oluşturan üniversite müzelerinden örnek vermek gerekirse; Ege Üniversitesi Etnoğrafya Müzesi, Balkan Ülkeleri ve Türk Dünyası'na ait, başta yerel giysiler olmak üzere 2100 parça geleneksel giyim objesi, çeşitli etnografik eserler ve takılar barındırmaktadır. Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Kültür Tarihi Müzesinde, havlu, peşkir, bohça, Antep işi, dantel, oya gibi el işleri dokumalar, iç giyim, içeri ve dışarı elbiseleri, gece elbiseleri, düğün ve nişan elbiseleri, gelinlikler gibi giysiler ve sosyal hayatı ve yaşam tarzını yansıtan somut kültür varlıklarının sergilendiği koleksiyon yer almaktadır (Ergeç, 2016) (URL-12, 2021).

¹³ Türkiye'nin ilk yaşayan müzesi Beypazarı Yaşayan Müze ve Gaziantep Yaşayan Müzede, yerel dokumalar ve giysiler sergilenmekte, üretimleri uygulamalı olarak gösterilmektedir. Gaziantep Yaşayan Müzede, Osmanlı Sarayının gözde kumaşlarından olan kutnu gibi ipeklilerle ve alaca, aba gibi yerel dokumalarla, Antep işi olarak bilinen el işlemesi, yemenicilik, ziyaretçilerin katılımıyla yaşatılmaktadır. Ayrıca, gelinlik sergisi yer almaktadır (URL-13, 2021).

¹⁴ Tekstil ve modanın önemli merkezlerinden biri olan Bursa-Muradiye semtinde yer alan Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi, kıyafet, halk takısı, oyalar, keseler, bohçalar, yazmalar seccadeler, Bursa ipeklileri vb. tekstil ve dokumaların sergilendiği özel bir müzedir (Uluumay, 2010). Bir tekstil kenti olan Denizli'de, Hanife Ahmet Paralı Yöresel El Sanatları ve Tekstil Müzesinde, taş baskı ve kökboyanların kullanıldığı el dokumaları ile üretim aşamaları, canlandırma tekniği ile sergilenmektedir (URL-15, 2021).

etnoğrafya müzelerine sahiptir.¹⁵ Giysi, aksesuar ve dokuma sergilerini içeren pek çok etnoğrafya müzesi örneği verilebilir; literatürde aksesuar, dokuma ve giysi zenginliği içeriğiyle dikkat çeken ve tekstil üretimleriyle ön plana çıkan kentlerdeki müzelerden aşağıdaki örnekler verilebilir.

Türk İslam Eserleri Müzesinde (Damat İbrahim Paşa Sarayı, İstanbul) dokumalar, giysiler, takılar teşhir edilmektedir. Damat İbrahim Paşa Sarayında yer alan Türk İslam Eserleri Müzesi mekânsal olarak yenilenmiş, giysi ve aksesuar koleksiyonu vitrin içi düzenlemelerle ve gösteri odalarıyla canlandırma tekniği ile sergilenmiştir. Geleneksel giysiler ve aksesuarlarla gösteri odalarında konumlanan mankenlerle sosyal yaşamdan kesitler dramatize edilmektedir. Bu sunumları destekleyen bilgilendirme ve mekân grafikleri, mekana eşlik etmektedir. Türk giyim kültürünü tanımlayan bilgilendirme grafikleri, vitrin içinde sergilenen giysilerin tarihsel bağlamının bilgisini veren materyaller olarak tasarlanmıştır. (Görsel 9) (Görsel 10)

Görsel 9. Türk İslam Eserleri Müzesi, Damat İbrahim Paşa Sarayı, Vitrin İçi Bilgilendirme Grafikleri İstanbul (Kişisel arşiv, 2019)

¹⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinde müzelerin listesi yer almaktadır. Ankara, Aydın, Antalya, Denizli, İzmir, Diyarbakır, Gaziantep, Erzurum, Kastamonu, Malatya, Konya ve diğer pek çok kentte Etnoğrafya Müzesi bulunmaktadır (URL-16, 2022).

Görsel 10. Türk İslam Eserleri Müzesi, Damat İbrahim Paşa Sarayı, Gösteri Odasında Canlandırma Tekniği İstanbul (Kişisel arşiv, 2019)

Ankara Etnoğrafya Müzesinde, zarif işlemleriyle geleneksel bindallı giysiler, çeşitli aksesuarlar, takılar, sergilenmektedir. Müze, yenilenerek, halk giyiminin özelliklerini yansıtan koleksiyonun bir kısmı “Zarafet ve Estetik” temasıyla 2023 yılında açılmıştır. Teşhirlere, Türk giyim kültürünü tanımlayan bilgilendirme grafikleri eklenmiştir. Giysiler ve takımı olan ayakkabılar, duvar önü platform oluşturularak cam vitrin kullanılmadan sergilenmekte, fonda minyatürlerden betimlenen giysilerle görselleştirilen mekân grafikleriyle, mekânın güçlü atmosferi oluşturulmaktadır. Giysi teşhir platformunda cam vitrinin yer almaması izleyiciyi esere yaklaştırmakta, detayları cam vitrin yansıması olmadan görülebilmektedir. Giysi koleksiyonu platformunun karşısında, duvar önü cam vitrinlerde yer alan aksesuar koleksiyonu, grafiklerle görsel bütünlük oluşturmaktadır. (Görsel 11)

Görsel 11. Ankara Etnoğrafya Müzesinde Giysi ve Aksesuar Teşhirleri (Kişisel arşiv, 2023)

Erzurum Yakutiye Medresesi Türk-İslam Eserleri ve Etnoğrafya Müzesinde, bölgenin kültür ve sanat özelliklerini geçmişten günümüze taşıyan halk kültürünü yansıtan kadın ve erkek giysi ve takıları ile başlıklar, kemerler, çeşitli oyali dokumalar sergilenmektedir. Müzede, kadın ve erkek giysi ve aksesuarları, duvar önü cam vitrinler içinde, etiketlerle bilgilendirilerek sergilenmiş, yöresel giyim özellikleri ve yöresel bir dokuma olan ehramın özellikleri bilgilendirme grafikleriyle iletilerek vitrinlerin yer aldığı mekânda duvara asılmıştır. Ayrıca müzede, halk kültürünü yansıtan kadın ve erkek giysi ve aksesuarlarına, canlandırma tekniği ile tematik sahnelerde yer verilmiş, fakat bu görsellerde giysilere dair bilgi verilmemiştir. Bu noktada, dönemi görselleştirmekte giysilerin bağlamını canlandırmada, bilgilendirme ve mekân grafiklerinin etkinliği artırılarak, mekân grafikleri sergilenen nesneyi gölgelemeden, vitrin içi mekân grafikleri tasarlanarak giysi sergilerine ve aksesuarlara daha detaylı bakmak için dikkat çekilebilir. (Görsel 12)

Görsel 12. Yakutiye Medresesi Türk İslam Eserleri ve Etnoğrafya Müzesinde Giysi, Aksesuar Teşhirleri ve Bilgilendirme Grafikleri (Kişisel arşiv, 2023)

Boyraz'ın (2021), belirttiği gibi çağdaş müzelerde bilgiyi esas alan bir müzecilik anlayışı mevcuttur. Bu anlayış günümüzde müzelerin sergileme tasarımlarını ve küratöryal pratiklerini etkilemiştir. Görsel, işitsel, interaktif teknolojilerle dönüşen sergileme yöntemleriyle, daha derin ve zengin duysal bir müze deneyimi yaşatmak, müze deneyimini zenginleştirmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, Kayaalp'ın (2022), tespit ettiği üzere, ziyaretçiyle etkileşim içinde olmak, müzede eğitimi geliştirmek, somut olmayan kültürel mirasla koleksiyonu ilişkilendirmek ve yeni teknolojileri yakalamak için Türkiye'de birçok müzede sergiler yenilenmektedir ve bu müzeler pek çok açıdan günceli yakalamaktadır. Bu kapsamda, Kültür Bakanlığına bağlı etnoğrafya, tarih müzeleri teşhirleri, müze sergi mekanları, grafik sunumları, aydınlatma tasarımları ile yeni teknolojiyi yakalamak için çağdaş müzecilik çerçevesinde yenilenmektedir. Dokuma, aksesuar ve giysi teşhirleri, klasik müzecilik çerçevesinde vitrin içinde esere odaklanarak sergilenmektedir. Canlandırma tekniği de aksesuar, dokuma ve giysi teşhirlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu müzelerin giysi, dokuma ve aksesuar teşhirlerinde izlenen genel sorun müzelerin, eserlerin teşhirinde, web siteleri ve basılı kataloglarında yeterince tanımlı bilgi yer almaması, giysilerin dönem özelliklerinin tarihselliğiyle, bağlamsal çerçevede tanımlanamamasıdır. Burada Kayaalp'ın (2022), ifade ettiği gibi "müzelerin sergileme tercihlerinin cam vitrinlerden duvar ansiklopedilerine ve sonra sahne tasarımına dönüşme endişesi olduğu gibi, müzelerin ziyaretçiyle etkileşim içinde olabilmesi için sergi nesnesine odaklanmak ve bilgilenecek için dikkat uyarımına, bu kapsamda birtakım iyileştirmelere ihtiyaç vardır".

4.4. Çağdaş Moda Sergileri

Dünyada giysi-moda sergileri ve müzeleri, çağdaş müzecilik ekseninde gelişme gösterip sayıları hızla artarken, Türkiye'de daha çok giysi ve aksesuar sergileri, etnoğrafya, kültür, tarih ve kent müzeleri kapsamında kalmış, çağdaş moda sergileri ise süreli koleksiyonlar olarak müzelerde ve kurumlarda sergilenmiştir. Kurumsal moda markaları¹⁶ ve moda tasarımcılarının retrospektif sergileri¹⁷ ve çağdaş moda

¹⁶ Vakko müzesi, 2001 yılında Vakko arşivlerinden eserlerle sergilenen Türkiye'nin ilk moda ve mağaza müzesi olma özelliği taşımaktadır. Vakko Beyoğlu Mağazasında bulunan müze, markanın tarihini ve çağdaş Türk modasının yolcuğunu sergilemiştir. Müzede yer alan Cellabalar ve Kaftanlar Koleksiyonu'nu, Vakko'nun İsviçre'de düzenlediği ilk yurtdışı defilesine temel oluşturması

müzeciliği çerçevesinde farklı disiplinlerden ilham alan tematik sergiler, ¹⁸ çeşitli kurumlarda süreli olarak sergilenmektedir. Moda tasarımı bölümleri, enstitüler ve moda tasarımcıları, geleneğin çağdaş bir dille yorumlandığı moda tasarımı çalışmaları, sergileri ve projeleri¹⁹ yapmaktadır. Güncel bir trend olarak, tasarım ve sanat kavramları çerçevesinde, tartışmalı kavramlar olan giyilebilir sanat, kavramsal sanat ve tekstil-lif sanatı, ekolojik denge ve çevre endişesiyle sürdürülebilir moda sergileri ise kurumlarda ve müzelerde dikkat çeken enstalasyonlarla süreli olarak düzenlenmektedir.

Bir tekstil ülkesi olan Türkiye'nin moda dinamizmi çerçevesinde moda tasarımcıları, kurumlar, şirketler, enstitüler, üniversiteler aracılığıyla süreli sergiler düzenlenmektedir. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti dönemi ve sonrası toplumsal izlerin yansıdığı modaların önemi fark edilmektedir.

Bir ulusun modasını yaratmadaki önemi, etkinliği, uzun soluklu olması ve kurumsal yapısı dolayısıyla örnek vermek gerekirse; Cumhuriyet dönemi ve kültür tarihine tanıklık etmiş bir belge niteliğinde olan Sümerbank tekstil desenleri ve dönemin modasını yansıtan giysiler "Bir Ulusu Giydirmek: 1956-2000 Yılları Arası Sümerbank Desenleri" Sergisi, Bursa, İzmir, Ankara'da farklı kurumların galerilerinde 2018 yılında süreli olarak sergilenmiştir (TUDİTA, 2018). Sergide dönemin ruhunu yansıtan kültür ve moda tarihi açısından Dünyadan ve Türkiye'den önemli olaylar, ünlü kişiler, grafik canlandırmalarla on yıllık periyodlarla, bir dönemin üslubunu oluşturan Sümerbank desenleri, giysilerle birlikte teşhir edilmiştir. Serginin broşürü ve Sümerbank desenlerinin kapsamlı kataloğu basılmıştır. Serginin dönem özelliklerini yansıtan bağlamsal çerçevesi izleyicilerin ilgisini çekmiş, beğenisini kazanmıştır. Fakat henüz müzelerin sürekli koleksiyonlarında yer alan çağdaş Türkiye modası sergileri yer almamaktadır. (Görsel 13)

Görsel 13. Bir Ulusu Giydirmek: Sümerbank Sergisi, Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi, Ankara (Kişisel arşiv, 2018)

5. Değerlendirme

Yapılan çalışmada, Türklerin Orta Asya'dan, Anadolu'ya, Osmanlılardan Cumhuriyet Türkiye'sine ana hatlarıyla giysilerin değişimi, gelişimi, geleneksel giyim geleneğinin sürekliliği, sosyal ve politik olaylarla zamanla ve ihtiyaçlarla değişen modası üzerinde durulmuştur. Türk giyim tarihine dair bu kısa özetle, Türk dokuma ve giysilerinin değerine, çeşitliliğine, zenginliğine, gücüne, Turgueri modasına, Avrupa'da ve

ve çeyiz sandıklarından gün ışığına çıkan işlemlerden kaynak bulması dolayısıyla ayrıca önemlidir. Vakko Beyoğlu Mağazası 2006 yılında kapanmıştır (URL-17, 2022) (URL-18, 2021).

¹⁷ Web ortamında yapılan taramada dikkat çeken retrospektif sergiler

Yıldırım Mayruk "40 Yıl 40 Kadın" Sergisi Borusan Oto İstinye, 4 Mayıs 2000

Hüseyin Çağlayan: 1994-2010", İstanbul Modern, 15 Temmuz-24 Ekim 2010

Kaybolan Şıklığa Hatırlatma, Vural Gökçaylı Retrospektif Sergisi, Antalya Arkeoloji Müzesi, 10-23 Ekim 2012

¹⁸ Web ortamında yapılan taramada ulusal ve uluslararası alanda dikkat çeken sergiler

"İstanbul Contrast" sergisi, Dice Kayek', İstanbul Modern (26 Ağustos-19 Eylül 2010)

"İstanbul'da Bu Ne Bizantinizm!" Özgür Masur, Dice Kayek, vd. moda tasarımcılarının karma sergisi, Pera Müzesi, (23 Kasım 2021-6 Mart 2022)

¹⁹ Türk El Sanatları Koleksiyon Projesi ve İzler sergisi, İstanbul Moda Akademisi, Dice Kayek iş birliği ile (İMA, 2016)

"Türkiye Dokuma Atlası" projesi ile İstanbul Beylerbeyi Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü, saray dokumaları ve Anadolu dokumalarını kataloglamış, 22 Haziran-22 Eylül 2021 tarihlerinde Cumhurbaşkanlığı Beştepe Sergi Salonunda sergilenmiştir.

dünyanın farklı coğrafyalarında yarattığı etkiye, dolayısıyla önemine değinilmiştir. Coğrafya, kültür, farklı etnik gruplar, politikalar giysilerin biçimlenmesinde ve modanın üzerinde etkili olmuştur. Ana hatlarıyla geleneksel çizgisini koruyan yeniliklere açık olan Türk giyim kültürü, farklı etnik kültürler, zengin ve çeşitli yöresel kıyafetler, dokumalar ile zengin bir kültürel miras taşımaktadır. Orta Asya Türk devletlerinden, Büyük Selçuklu, Anadolu, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğuna Türk giyim tarihinin köklerinin, gelişiminin, geleneksel giyim tarzının devamlılığı ve zenginliği izlenebilmektedir. Aslanapa'nın (1984), belirttiği gibi ülke farklarını aşan bir kuvvetle sanat geleneğinin sürekliliği izlenebilmektedir. Sanat geleneğinin sürekliliğinde izlendiği gibi, Türk giyim kültürünün sürekliliğinin etkinliği, geçmişten süregelen deneyimlerle, kaliteli ve nitelikli dokumalarla görsel bir giysi şöleni yaratmıştır.

Kültürel kimliğin ve mirasın bir parçası olarak giysiler, müzelerde, toplanır, sergilenir, arşivlenir, araştırma ortamı oluşturulur. Osmanlı İmparatorluğunda Abdülmecid döneminde Elbise-i Atika koleksiyonu oluşturulmuş fakat sonra koleksiyon korunamamıştır. Türkiye'de müzelerde tespit edildiği gibi geleneksel ve folklorik giysiler etnografya müzelerinde dağınık olarak yer almaktadır. Bütün toplumlarda olduğu gibi, saray giyimi ve halk giyimi birbirinden ayrılmıştır. Osmanlı saray giyimi ve dokumaların nadide örnekleri, Topkapı Sarayı Müzesinde izlenmektedir. Sadberk Hanım Müzesi 19 yüzyıl modası için iyi bir koleksiyon barındırmakta, batılılaşma rüzgârlarıyla son dönem Osmanlı modasını, Avrupa modası ile eş zamanlılıkla sergilemektedir. Cumhuriyet dönemi ve sonrası modaların ve çağdaş moda tasarımcılarının, dokumaların ve geleneğin yorumlandığı moda tasarımlarının ve projelerin önemi ise fark edilmekte, fakat henüz müzelerde yer almamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada değerlendirilen müzelerde genel olarak Türk giyim kültürünün ve modalarının etkisine önemine, tarihsel sürekliliğine vurgu yapan sergileme anlayışına sahip müzeler yer almamaktadır. Aşağıda yer alan tabloda (Tablo 1) müzeler, mekânsal, içeriksel ve sergileme teknikleri açısından değerlendirilebilir. Çalışmada değinildiği üzere, giysilerin ve modanın mekânsal ve içeriksel olarak geniş bir çerçevede yer alabilmesine karşın kuşaklar boyunca giyim kültürünün ve modalarının kronolojik olarak bütüncül bakış açısıyla izlenebildiği kapsamlı bir moda müzesinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Tezcan'ın (1983) ve Türkoğlu'nun (2002) ifade ettiği gibi Türk giyim kültürüne ait giysiler dağınık olarak farklı illerde etnografya, tarih, kent, kurum, üniversite müzelerinde yer almaktadır. Topkapı Sarayında, saray giyimi örnekleri, hanedan mensuplarının giyim eşyaları yer almaktadır. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti dönemi ve sonrası modaların önemi fark edilmekte, fakat çağdaş moda ve çağdaş moda tasarımcılarının henüz sürekli sergileri müzelerde yer almamaktadır. Bu müzelerde mekânsal tasarımlar iyileştirilmekte ve sergileme tasarımları yenilenmektedir. Böylece müzeler bilgi paylaşımında daha etkin olmakta, izleyici çekmeye daha açık olmaktadır.

Tablo 1. Giysi-Moda Sergileri

Giysi-Moda Sergileri	
Mekânsal	Etnografya, tarih, arkeoloji, kent, belediye, endüstri, sanat müzeleri, üniversite müzeleri Yaşayan müzeler, çağdaş sanat müzeleri, Galeriler Saray-müze Kurum müzeleri Mağaza müze
İçeriksel	Geleneksel giysiler, folklorik-bölgesel kostümler, Saray giyimi Halk giyimi Saray dokumaları Yöresel dokumalar-işlemeler-nakışlar Cumhuriyet modası Bağlamsal sergiler Kavramsal-tematik sergiler Giyilebilir sanat Görsel sanatlar-kostüm sergileri Çağdaş moda Sürdürülebilir-ekolojik moda sergileri Retrospektif sergiler
Sergileme	Kronolojik Sürekli-süreksiz

Disiplinlerarası etkileşimler
Tematik
Bağlamsal
Canlandırma tekniği
Vitrin içi sergileme
Platformlarla- bariyerlerle sergileme
Grafiklerle bilgilendirme-mekan grafikleri- vitrin içi grafikleri-etiketlerle bilgilendirme
Multimedya desteği, interaktif deneyimleme- çoklu duyuşsal
Teatral sahneleme

Orta Asya'dan, Anadolu'ya, Osmanlılardan Cumhuriyet Türkiye'sine Türk giyim tarihinin ve modalarının korunmaya alındığı, Türk giyim kültürünün tarihsel sürekliliğinin izlenebildiği moda, giysi, aksesuar ve tekstil tarihi müzesine ihtiyaç vardır. Türkiye'de çağın ruhunu yansıtan, yeni müzecilik çerçevesinde tasarlanmış kültürel miras olarak moda, giysi, aksesuar ve tekstil tarihini odak noktasına alan bir müze aşağıdaki nedenlerden dolayı yer almalıdır:

- Orta Asya'dan köklerini alan Anadolu toprakları ile sentezlenen Cumhuriyet Türkiye'si ile varlık gösteren bu güçlü kültürel mirasa, giyim ve dokuma kültürüne sahip çıkılması, korunması, kayıt altına alınması ve sergilenmesi gereklidir. Bütün bu köklü mirasın, kültürel zenginliğin görünürlük kazanması, ulusal ve uluslararası alanda tanınırlık sağlaması, folklorik giysilerin, yerel dokumaların tescillenebilir olması, taşıdığı özgün değerleriyle evrensel bir miras olarak uluslararası alanda varolması için
- Bütün bu dönemsel parçalılığı bütüncül bir bakış açısıyla, yerel giysi ve dokuma rotaları içinde kronolojilerle sunan giysi ve moda tarihi bilgisi aktarılabilir. Böylece, Türk giyim sanatının ve modalarının izleri, bütünlüğü ve devamlılığının okunabilmesi; sanat geleneğinin sürekliliği, kökleriyle olan bağlılığının izlenebilmesi için
- Sosyal, kültürel, ekonomik, politik, toplumsal olaylara ayna tutan giysi tarihi ve modayla çağın ruhunu, beğenisini, üsluplarını dönemin karakteristik özelliklerini anlamak, giysiler ve moda aracılığıyla hafıza, bellek oluşturmak, giysi ve modanın hafızası ile bu konuda bilinç ve farkındalık oluşturabilmek için
- Dokumalara yansıyan desenler, renkler, dokular, kompozisyonlar bir sanat olarak estetik duyarlılığı geliştirebilmektedir. Zengin dokuma, giysi ve aksesuar mirası,engin bir fikirler kütüphanesi sunması dolayısıyla, tasarımcılar için ilham verici olmaktadır. Akademik çalışmalara, araştırmacılara, moda tasarımcılarına kaynak ve materyal sağlayabilmesi için
- Giysiler, iletişim bağlamında sembol olarak kullanılmıştır. İmparatorluk genelinde, etnik gruplar ve hiyerarşik yapının simgeleştiği görsel bir kıyafet dili oluşmuştur. “Brindesi'nin Elbise-i Atika'da sergilenen askerlerin giydiği taşbaskı Osmanlı Kostümleri albümünde” (Arslantürk & Sunar, 2018) ve “batılı resamlara ismarlanan imparatorluğun sosyal hiyerarşisini yansıtan kıyafet çizimlerinde” (Germaner & İnankur, 2008) görüldüğü üzere bu zengin kıyafet alfabetinin varlık bulması için
- Giyim bir kültürde milliliği oluşturan öğelerden birisidir (Tezcan, 1983). “Ülkeler küresel moda pazarında yer alabilmek için kendi kültürlerine, geleneklerine atıfta bulunan bir ulusal kimlik inşa etme yönünde çaba sarf etmektedir” (Tatlıdil & Şahin, 2022). Bu çerçevede geçmiş anılandırabilmek, küreselleşen dünyada, geleceğe, özgün geleneksel tasarım değerleriyle yön verebilmek için
- Dünyada artan bir ilgiyle müzeler, moda giysi koleksiyonları oluşturup sergilerken, moda müzelerinin sayısında hızlı bir artış görünmektedir. Moda çalışmalarına duyulan akademik ilgi ve çağdaş moda sergilerinin izleyici potansiyeli artmıştır (Melchoir, 2011) (Williams, 2015). Çağdaş moda tasarımlarının sergilendiği bir moda müzesiyle, çağdaş modanın günümüzdeki önemi ve etkisini, Türkiye'nin tekstil endüstrisindeki konumunu göstermek, çağdaş moda tasarımcılarına, genç yeteneklere sahip çıkabilmek için
- Cumhuriyet dönemi giysi inkılapları, Türk giyimi tekstil sanayi, tekstil desenleri ve yeni bir ulus devletin kimliğinin yaratılmasında, Cumhuriyet tarihi ve yakın geçmişin toplumsal hayatının belgelenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet modaları ve bu modaların oluşmasında rol alan kurumların üretimleri yitirilmeden giysilerin toplanabilmesi ve sergilenebilmesi için moda müzelerine ihtiyaç vardır.

6. Sonuç

Çalışmada, Orta Asya'dan süzülüp gelen sanat ve giyim gelenekleriyle, Büyük Selçuklularına, Anadolu Selçuklularına, Osmanlı İmparatorluğuna, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan yolculukta, Cumhuriyet modaları üzerinde durulmuştur. Türk giyim tarihine dair ana hatlarıyla yapılan bu okumada, Türk dokuma ve giysilerinin değerine, zenginliğine, Avrupa'da ve dünyanın farklı coğrafyalarında yarattığı etkiye ve modalara, dolayısıyla önemine ve bu öneme istinaden bir kültürel miras olarak moda müzelerinde yer alma gerekliliğine değinilmiştir. Türkiye'nin farklı kentlerinde etnografya, tarih, kent vb. müzelerinde, kurum ve etkinliklerde düzenlenen, giysi ve moda sergileri, yerinde ziyaretler ile içeriksel ve mekânsal olarak gözlem ve saptama çalışmaları ile izlenmiştir. Literatür taraması ile giysi ve moda sergileri, dokümanları araştırılarak bilgi toplanmış, betimsel araştırma ile çalışma verileri değerlendirilmiş, giysi ve moda sergileri içeriksel ve mekânsal olarak sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak, kültürel miras olan dokumalar, aksesuarlar ve giysiler yitirilmeden, yeni müzecilik çerçevesinde, sanal ortamda da içeriğiyle ve bilgi paylaşımıyla, Türk giyim tarihine ilişkin kronolojinin ve sürekliliğinin okunabilmesi, zengin müze deneyimi yaşatan, giysi, moda ve tekstil tarihi müzeleri tasarlanmalıdır.

Yeni müzeciliğin, etkin bilgi aktarımındaki rolü düşünüldüğünde, bu müzelerin giysi, dokuma ve aksesuar teşhirlerinde izlenen genel sorun müzelerin, eserlerin teşhirinde, web sitelerinde ve basılı kataloglarında yeterince tanımlı bilgi yer almaması, dönem özelliklerinin bağlamsal çerçevede tanımlanamamasıdır. Giysi kültürüne dair bütüncül bir bilginin, kültürel sürekliliğin izleri takip edilememekte, kronolojik giysi tarihi bilgisi verilememektedir. İncelenen örneklerde de tespit edildiği üzere, müzelerin giysi koleksiyonlarının teşhirlerinde iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. Müze deneyimini zenginleştirmek için görsel, işitsel, interaktif teknolojiler, medya teknolojileri eklenmekte, mekânsal iyileştirmeler yapılmakta, ziyaretçi deneyimi önemsenmektedir. Ele alınan müzelerin, iyileştirme çalışmaları kapsamında giysi koleksiyonlarında bilgi paylaşımında ağırlıklı, mekân grafikleri kullanılmış, çoklu medya ve dijital içeriklere yer verilmediği gözlenmiştir. Yeni teknolojiler ve medya kullanımı, ölçülü kullanıldığında müzelerde öğretici olmaktadır. Mekân grafikleri, bilgilendirme grafikleri, sergi nesnesi olan giysilerin tarihsel bağlamını, dönem özelliklerini aktarmak için ek materyaller olarak kullanılmakta, bu görsel materyaller, ziyaretçinin ilgisini çekmekte, daha detaylı bakmaya teşvik etmekte, mekan atmosferini ve kimliğini oluşturmada yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda tekil ölçekte, müzeler değerlendirildiğinde yapılan mekânsal tasarımlar iyileştirmelerle, günceli yakalamaktadır. Bu iyileştirmelerle tekil ölçekte müzeler, bilgi aktarımında daha etkin olabilmekle birlikte, koleksiyona dair bilgi çerçevesi kısıtlı kalmakta, sergilenen koleksiyonun, zengin Türk giyim kültürü çerçevesinde yeri ve önemi yeterince açıklanamamaktadır. Öne sürüldüğü gibi bütün bu müzelerde yer alan zengin koleksiyonun bilgi dağınıklığını ve parçalılığını bünyesinde birleştiren bir kültürel miras olarak, Türk giysi kültürü ve modasını tarihsel bağlamıyla aktaran bir moda müzesinin gerekliliği yukarıda tanımlanan nedenlerle açıklanmıştır.

Tespit edildiği üzere giysi tarihi ve moda bir milletin kültürel, sosyal ve politik tarihinde, estetik ve sanatsal zevkinin göstergesi, tekniğinin gelişimi noktasında önemli bir değerdir. Tarihte önemli bir toplum olan Türklere ait zengin giyim özellikleri ve modaları gündelik yaşam giysileri, tören kıyafetleri, kumaşlar, dokumalar, taş kabartma eserler, gravürler, heykeller, seramikler, minyatürler, halılar, fotoğraflar, terzi defterleri, çeşitli belgeler, hatıratlar, mektuplar, metinler, kıyafet albümleri, vb. eserlerden izlemek mümkündür. Türk giyim ve moda tarihine ilişkin bütüncül bilgiye ulaşmak ve sergilemek için disiplinlerarası uzman bir ekip kurulmalı, sergilenmeye değer kültürel miras olan moda nesnesi yitmeden, yeni müzecilik çerçevesinde, toplumun her kesiminden insanlara sosyal paylaşım ortamları sunan dinamik araştırma ve davetkâr sergileme mekanlarıyla, seminerleri, eğitim atölyeleri ile sanal ortamda da etkin olan ziyaretçi deneyimini önemseyen zengin müze deneyimi yaşatan aksesuar, giysi ve moda tarihi müzeleri tasarlanmalıdır.

7. Extended Abstract

In terms of preserving cultural and artistic heritage, raising awareness of culture and values, glorifying aesthetic and artistic values, reflecting era-specific tastes, reflecting the social, cultural, and economic facets of daily life, offering research opportunities, and inspiring with the cultural values they contain, clothing, fashion exhibitions, and museums play a key role. For those interested in fashion and clothing

history, fashion designers, and other professionals, clothing and fashion exhibitions create a learning, research, and archive environment. The importance of clothing-fashion exhibitions and museums is acknowledged as a contemporary phenomenon, and the number of fashion museums is rising quickly. The rich Anatolian and Ottoman Geography, which has roots in Central Asia, is the source of contemporary fashion, yet there is no comprehensive museum of contemporary fashion in Türkiye that displays weaving, clothing, and accessories, Republic-era fashion, as well as the creations of contemporary fashion designers. Clothing should be protected and displayed through museums to raise awareness of the strong clothing, weaving, and accessory culture present in Ottoman and Anatolian geography, as well as to preserve it as a folkloric element, cultural heritage, and pass it on to future generations. This will also highlight Türkiye's position in the global contemporary fashion movement as a textile country.

The originality and quality of Turkish clothing culture, weavings, and fashion were highlighted in this study, which focuses on the significance of Turkish clothing culture and fashion as a cultural heritage and the need for a fashion museum based on this significance. The history of Turkish clothing was briefly described with the aid of a literature study, and the signs of cultural continuity and ties with these periods were determined.

Archaeological research and excavations have provided information about Turkish clothing in Central Asia. Archaeological excavations show that the Central Asian Turks led a rich, wealthy and prosperous life. Most of the characteristics of the Seljuks and other Turkish tribes are attributed to old Turkish traditions. Considering the characteristics of Turkish clothing in Central Asia, the main clothing preserved its importance during the Seljuk and Ottoman Empire periods, and some of the features they had were preserved and developed and found value as a cultural heritage. During the Seljuk and Ottoman Empire eras, Turkish weaving gained worldwide fame, and Turkish clothing contributed to the development of Turqueri fashion.

The first clothing line to be produced in the Ottoman Empire was called "Elbise-i Atika" in the middle of the 19th century. The collection's artworks garnered interest when they were displayed at numerous international fairs.

Palace clothing and common clothing are isolated, as in all societies. Rare examples of Ottoman palace clothing and weavings are on display in the Topkapı Palace Museum, the Sadberk Hanım Museum has a sizable collection of 19th-century clothing, and various ethnographic museums have scattered collections of traditional and folkloric clothing. Although they are not yet in museums, the value of fashion designs and projects that interpret tradition, weavings, and contemporary fashion designers in the Republican and post-Republican periods is noted.

The author and other researchers have discovered that there are numerous museums and institutions in Turkey that host clothing and fashion exhibitions. The author presented her findings through the museums she visited to make on-site observations and determination. The author defined the contents of the clothing collections of the museums, the significance of which is highlighted in the literature. The main issue with the clothing, weaving, and accessory exhibits at these museums is a lack of defined information in the artifact exhibitions, websites, and printed catalogues of the museums, making it difficult to define the characteristics of the time period within a context.

A fashion museum is, after all, required to convey the depth of the historical eras represented in each of these disparate museums, to unite their fragmentation, to connect the past to the present, to trace the folkloric clothing and local weaving routes, to convey knowledge of clothing and fashion history with their chronology, and to exhibit Turkish clothing and fashion culture holistically.

Keywords: Clothing, Fashion, Cultural Heritage, Turkish Clothing Culture, Museum.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Akdoğan, R. (2016). *Gelişim Psikolojisinde Kullanılan Araştırma Yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları. 2024 tarihinde <https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=96328>
- Altay, F. (1979). *Kaftanlar, Topkapı Sarayı Müzesi: 3*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden.
- Ariğ, A. S. (2006). Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXII(64-65-66.).
- Arseven, C. E. (1983). *Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arslantürk, M. H., & Sunar, M. (2018). *Elbise-i Atika Osmanlı Kıyafetleri*. Metamorfoz Yayıncılık.
- Aslanapa, O. (1984). *Türk Sanatı I-II*. İstanbul: Kervan Yayınları.
- Aslanapa, O. (1993). *Türk Sanatı El Kitabı*. İstanbul: İnkılap.
- Atasoy, N. (1971). Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme. *Sanat Tarihi Yıllığı*(4).
- Atasoy, N. (2004). Osmanlı İpekli Kumaşları. H. R. İnalçık, & v. G. H. İnalçık (Dü.) içinde, *Osmanlı Uygurluğu* (Cilt 2). Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Atasoy, N., Walter, B., Mackie, L. W., & Tezcan, H. (2001). *İpek: Osmanlı Dokuma Sanatı*. İstanbul: TEB İletişim ve Yayıncılık.
- Baydar, O., & Özkan, D. (1999). 75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları, Türkiye İş Bankası
- Bilgen, S. (1999). Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi, 16. yy-19.yy. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi.
- Boyras, B. (2021). Rasyonel Bir Sergileme Teknolojisi Olarak Artırılmış Gerçeklik ve Sanat Müzelerindeki İzdüşümü. *Sergileme Tasarımı*. içinde Çizgi Yayınevi.
- Bozkuş, Ş. B. (2011). Kültür Diplomasininin Sınırları: Türk Kültürü ve Sanatının Uluslararası Platformlarda Tanıtımı (1980-2010). *Global Media Journal*, 2(3).
- Bulgun, E. Y. (2015). *Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956-2001*. İzmir: Hürriyet Matbaası.
- Canbakal Ataoglu, N. (2023a, Aralık). Development of Fashion Museums and Fashion Exhibitions. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 8(2), 877-896. <https://doi.org/10.30785/mbud.1353435>
- Canbakal Ataoglu, N. (2023b, Aralık). Moda Sergileri Üzerine Bir İnceleme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, s. 231-257. <https://doi.org/https://doi.org/10.18603/sanatvetasarim.1405051>
- Clark, J.& de la Haye A. (2014). *Exhibiting Fashion: Before and After 1971*, Yale University Press.
- Deniz, B. (2002). Anadolu Selçuklu Halıları. K. Doğan içinde, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ergeç, R. (2016). Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Kültür Tarihi Müzesi. F. E. Erbay içinde, *Üniversite Müzeleri*. İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.
- Ertürk, N. (2018). *Orta Asya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na Türklerde Giyim Kuşam*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Fischel, A., & Baggaley, A. (2013). *Moda Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Germaner, S., & İnankur, Z. (2008). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görünür, L. (2010). *Osmanlı İmparatorluğunun Son Döneminden Kadın Giysileri, Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu*. İstanbul: Mas Matbaacılık. A.Ş.
- Görünür, L., & Ögel, S. (2006, Aralık). Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları. *İTÜ Dergisi/B Sosyal Bilimler*, 3(1), s. 59-68.
- Guliyeva, M., & Meydan, C. (2020). Büyük Selçuklu Dönemi Saray Giyim Kuşamı. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 16, s. 176-191.
- Gündüz, N. (2019). Bir Kadın Seyyahın Kaleminden Osmanlı'da 18. Yüzyıl Saraylı Kadın Erkek Giysileri: Bir Kültürü Tanımak. *Millî Folklor*(124).
- Gürtuna, S. (1997). Osmanlı Kadın Giysisi. *Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Haydn, W. (2015). 18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kayaalp, E. K. (2022). Müze Nesneleri ve Maddesellikleri. *Milli Folklor*(135, Güz).
- Koç, F., & Koca, E. (2009). Geleneksel Giysi Tarzlarının Değişimi ve Türk Modasının Oluşumunda İstanbul. 7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi. Ankara.
- Kuban, D. (1994). *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Kuban, D. (2002). *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: YKY.
- Küçükerman, E. (1996). *Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları*. İstanbul: GSD Dış Ticaret A.Ş. Yayını.
- Melchoir, M. R. (2011). Fashion Museology: Identifying and Contesting Fashion in Museums. *Fashion: Exploring Critical Issues, Conference Proceedings, Mansfield College*. Oxford, İngiltere.
- Ormanlar, Ç. (1999). Püsküllü Bela'dan Şapkaya, 1923-1940. O. Baydar, & D. Özkan içinde, *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları*. Türkiye İş Bankası.
- Onder, M. (1999). *Türkiye Müzeleri*. Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, Tisamat Basım Sanayi.
- Özkasım, H., & Ögel, S. (2005). Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi. *İTÜ Dergisi/B Sosyal Bilimler*, 2(1), s. 96-102.
- Petrov, J. (2019). *Fashion, History, Museums: Inventing the Display of Dress*. London: Bloomsbury Visual Arts.
- Shaw, W. M. (2015). *Osmanlı Müzeciliği, Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Steele, V. (2008). "Museum Quality: The Rise of the Fashion Exhibition", *FashionTheory*, (12- 1), 7-30.
- Şimşirgil, A. (2005). *Taşa Yazılan Tarih Topkapı Sarayı*. İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları.
- Tatlıdil, Ü., & Şahin, Y. (2022). Moda Tasarımında Geleneğin Yorumlanması ve Ulusal Moda Kimliği Oluşturulması Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor*, 17(134).
- Tezcan, H. (1988). Osmanlı İmparatorluğunun Son Yüzyılında Kadın Kıyafetlerinde Batılılaşma. *Sanat Dünyamız* 7.
- Tezcan, H. (2012). Modanın Tarihi Dokümanları. 1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu. Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü.
- Tezcan, H. (2018). Topkapı Sarayında Kumaşlar ve Elbiseler. A. Satan, S. Aydın, & S. İpek içinde, *Topkapı Sarayını Anlatmak*. İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1983). Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), s. 255 – 276.
- TUDİTA. (2018). Bir Ulusu Giydirmek: 1956-2000 Yılları Arası Sümerbank Desenleri . *Sergi Kataloğu*. Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi.
- Türkoğlu, S. (2002). *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam*. İstanbul: Atılım Kağıt Ürünleri ve Basım San. A.Ş.
- Uğurlu, S. S. (2021, 12 20). *Dokumacılık Tarihi, Dünya Dokumacılık Tarihi*. 2021 tarihinde <http://www.turkiyedokumaatlası.com/dokuma.php> adresinden alındı
- Uluumay, E. (2010). *Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi*. Bursa Çeyiz El sanatları, Kültür Turizm Tanıtma Birliği.
- URL-1. (2021, 27 12). <https://kazakhworld.com/the-golden-warrior-a-kazakh-icon-of-independence-prosperity-and-heritage> adresinden alındı
- URL-2. (2021). 2021 tarihinde <https://galeri.uludagsozluk.com/r/varka-ile-g%C3%BCI%C5%9Fah-mesnevisi-2130205/#> adresinden alındı
- URL-3. (2021). <https://istanbultarihi.ist/275-istanbul-sarayinin-resim-hazinesinden-osmanli-sanatinda-minyatür> adresinden alındı
- URL-4. (2021). <https://tr.pinterest.com/pin/317433473721391050/> adresinden alındı
- URL-5. (2021). <https://www.peramuseum.org/blog/turquerie/1560> adresinden alındı
- URL-6. (2021). 2021. <https://www.peramezat.com/urun/askeri-muze-yeniceri-kiyafetleri> adresinden alındı

- URL-7. (2022). <https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/sergiler/sarayin-terzisi-m-palma-d-lena-p-parma> adresinden alındı
- URL-8. (2021). <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kurumlar/Vehbi-Koc> adresinden alındı
- URL-9. (2021). [https://www.vkv.org.tr/en/culture/sadberk-hanim-museum-29#prettyphoto\[Gallery\]/1/](https://www.vkv.org.tr/en/culture/sadberk-hanim-museum-29#prettyphoto[Gallery]/1/) adresinden alındı
- URL-10. (2021). <https://www.gezilecektarihiyerler.com/sadberk-hanim-muzesi-tarihcesi-mimari-ozellikleri/> adresinden alındı
- URL-11. (2021). <http://tekstilmuzesi.bursa.bel.tr/muze/> adresinden alındı
- URL-12. (2021). <https://sksdb.ege.edu.tr/tr-4624/etnografyam.html> adresinden alındı
- URL-13. (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/beypazari-yasayan-muze> adresinden alındı
- URL-14. (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/tarihi-gumruk-hani> adresinden alındı
- URL-15. (2021). <https://kulturenvanteri.com/yer/hanife-ve-ahmet-parali-yoresel-el-sanatları-ve-tekstil-muzesi/#16/37.61356/29.015551> adresinden alındı
- URL-16. (2022). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuz-bagli-muzeler-ve-oren-yerleri.html> adresinden alındı
- URL-17. (2022). <https://www.milliyet.com.tr/pazar/vakko-tarihi-muzeye-tasindi-5280581> adresinden alındı
- URL-18. (2021). <https://www.vakko.com/history> adresinden alındı
- Üstüner, S. G. (2018). Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü. *Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu*. Van.
- Vanska, A. & Clarck, H., (2018). Fashion Curating Cratical Practice in the Museum and Beyond, Bloomsbury.
- Vrencoska, G. (2015). Museums fashions exhibitions: The fashion designer as an artist and new paradigms of communication with the audience, European University - Republic of Macedo. *Fifth International Scientific Conference "New Space in Art and Science. 1.* European University, Republic of Macedonia.
- Williams, H. (2015). *18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası*. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.
- Yaman, B. (2018). *Sarayın Terzileri, 16-18. Yüzyıl Osmanlı Hassa Kıyafet Birimleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yardımcı, K. G. (2016). Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), Volume 2, Special Issue 1.*